

9. Павленков В.А. Ринок труда. – М.: Анлик, 1992.

10. Abdurahmanov Q.X. Mehnat iqtisodiyoti: ijtimoiy mehnat munosabatlari. Darslik. –Т., 2011. – 494 б.; Абдурахмонов Қ.Х. Меҳнат иқтисодиёти. Дарслик. –Т.: Mehnat, 2009. – 706 бет; Abdurahmanov Q.X. va boshq. Mehnat iqtisodiyoti. Darslik. –Т., 2009. – 237 б.; Абдурахмонов Қ.Х. Меҳнат иқтисодиёти ва социологияси. Дарслик. – Т.: Fan va texnologiya, 2012. – 388 бет.

11. Толаматова З.А. Меҳнат бозори ва аҳоли бандлиги. Ўқув қўлланма. – Т.: Университет, 2005; Толаматова З.А. Иқтисодиётни модернизациялаш жараёнида меҳнат бозорини ривожлантириш йўналишлари. – Т.: Иқтисодиёт, 2014. – 303 бет; Толаматова З.А. Меҳнат иқтисодиёти ва социологияси. Фан ва технология. 2017. – 400 бет.

12. <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/labor-market-2> Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Статистика агентлиги маълумотлари асосида муаллиф томонидан тузилган.

13. Колобова А.И., Ларионцева А.М. Некоторые Теоретические Положения Трудовых Ресурсов И Трудового Потенциала. “Понятие «трудовые ресурсы» было впервые сформулировано в 1922 г. в одной из статей академика С.Г.Струмилина для характеристики национального богатства страны – трудового потенциала”. https://www.studmed.ru/kolobova-ai-larionceva-am-nekotorye-teoreticheskie-polozheniya-trudovyh-resurov-i-trudovogo-potenciala_d70496078b5.html

14. Эрнберг Р.Дж., Смит Р.С. Современная экономика труда. Теория и государственная политика. – М.: Изд. МГУ, 1996.

МАМЛАКАТНИНГ ИҚТИСОДИЙ ТАРАҚҚИЁТИДА ИНСОН КАПИТАЛИГА ИНВЕСТИЦИЯЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ

Асамходжаева Шоира Шукуруллаевна
Тошкент менежмент ва иқтисодиёт
институтини катта ўқитувчиси

[doi https://doi.org/10.55439/ECED/vol24_iss6/a16](https://doi.org/10.55439/ECED/vol24_iss6/a16)

Аннотация. Мақолада инсон капиталига инвестицияларни йўналтиришнинг моҳияти ўрганилган ҳамда бу инвестицияларнинг мамлакат иқтисодий тараққиётига таъсири тадқиқ этилган. Шунингдек, Глобал Инновацион Индексда Ўзбекистоннинг ўрни инсон капиталига киритилган инвестициялар нуқтаи назардан таҳлил этилган. Иш сўнггида мавзуга доир хулосалар шакллантирилган.

Калит сўзлар: инсон капитали, инвестиция, иқтисодий ўсиш, инновация, самарадорлик, даромад, харажат, меҳнат унумдорлиги, сармоя, илм-фан, инновация ресурслари, инновация натижалари.

ЗНАЧЕНИЕ ИНВЕСТИЦИЙ В ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ В ЭКОНОМИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ СТРАНЫ

Асамходжаева Шоира Шукуруллаевна
старший преподаватель
Ташкентского института менеджмента и экономики

Аннотация: В статье рассматривается сущность инвестиций в человеческий капитал и исследуется влияние этих инвестиций на экономический рост. Также было проанализировано положение Узбекистана в Глобальном инновационном индексе с точки зрения инвестиций в человеческий капитал.

Ключевые слова: человеческий капитал, инвестиции, экономический рост, инновации, эффективность, доход, расход, производительность труда, капитал, наука, инновационные ресурсы, инновационные результаты.

THE IMPORTANCE OF HUMAN CAPITAL INVESTMENTS IN THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE COUNTRY

Asamxodjaeva Shoira Shukurullaevna
Tashkent Institute of Management and Economics
Senior Lecturer

Abstract. The article discusses the essence of investing in human capital and examines the impact of these investments on economic growth. The position of Uzbekistan in the Global Innovation Index was also analyzed in terms of investment in human capital.

Key words: human capital, investments, economic growth, innovations, efficiency, income, expense, labor productivity, capital, science, innovation resources, innovation results.

Кириш. Инновацион иқтисодий шакллантириш шароитида ходимлар, уларнинг малакаси ва тажрибаси молиявий-иқтисодий фаолиятнинг муҳим омилидир. Иқтисодий муҳитдаги глобаллашув жараёнлари янги ахборот ресурслари ва технологияларидан фойдаланишга, иқтисодийнинг янги соҳаларини ривожлантиришга ундайди. Бу эса ўз навбатида, инсон капиталини ривожлантиришга бўлган эҳтиёж ҳам йилдан-йилга ортиб боришига ўз таъсирини кўрсатади. Шу сабабли бугунги кунда инсон капиталига инвестиция киритишга қаратилган чора-тадбирларни ишлаб чиқиш ва амалга ошириш давр талабидир. Бу борада муҳтарам Президентимиз Ш.М.Мирзиёев таъкидлаганидек, “дунё тажрибаси шуни кўрсатадики, ёш авлодни ҳар томонлама баркамол этиб вояга етказиш учун сарфланган сармоя жамиятга ўн, юз баробар кўп фойда келтиради” [1]. Технологик жараёнларнинг мунтазам янгиланиб бориши, инновацион ривожланиш ва интенсив иқтисодий ўсиш омилларининг тобора ошиб бораётганлиги мазкур жараёнларга тезкор мослаша оладиган, малакали кадрларга бўлган талабни янада ошироқда. Шу боисдан ҳам мамлакатимизни 2030 йилгача ривожлантиришнинг ҳуқуқий асоси ҳисобланган Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегиясида “...инсон капиталини ривожлантириш” энг устувор йўналишлардан бири сифатида эътироф этилган [2]. Мазкур ҳолат республикамизда инсон капиталини ривожлантиришга давлат сиёсати даражасида эътибор қаратилиши ва бу мақсадларда салмоқли инвестициялар қилинишидан далолат беради.

Инсон капиталидан самарали фойдаланиш ташкилотнинг иқтисодий ўсишини таъминлайди, унинг фаолияти самарадорлигини оширади. Инсон капитали тўғридан-тўғри капитал сифатида тўғри ишлатилса, кўшимча фойда келтирадиган махсус ресурс шаклида намоён бўлади. Бу эса ўз навбатида, инсон капиталини ривожлантириш иқтисодий тараққиётнинг асосий омили сифатида юзага чиқиши шарт эканлигини кўрсатмоқда. Иқтисодий ривожланган мамлакатларда миллий бойликдаги инсон капитали улуши 80 фоизгачани ташкил этади. Шу жиҳатдан, жаҳоннинг тараққий этган мамлакатларида инсон капиталини ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Адабиётлар шарҳи. Инсон капитали ва унга киритилган инвестициялар борасида бир қатор олимлар томонидан турлича фикрлар билдирилган. Бу борада илк тадқиқотлар

олиб борган америкалик олимлар, иқтисодий бўйича Нобель мукофоти совриндорлари Теодор Шульц ва Гэри Стэнли Беккер ҳисобланади. Т.Шульц иқтисодий ўсишни таъминлашда инсон капиталининг роли бўйича тадқиқотларни ўтказган олим сифатида инсон капиталининг даромадлари моддий капиталнинг аксарият турлари даромадларидан каттароқдир, дея таъкидлайди. Шу жиҳатдан инсон капиталига йўналтириладиган инвестицияларни ошириш тарафдорларидан ҳисобланади [3]. Г.Беккер биринчи бўлиб таълим жараёнининг иқтисодий самарадорлигини статистик объектив ҳисоблашни амалга ошириб, таълимга қўйилган маблағларнинг даромадлигини даромад ва харажатлар нисбати сифатида белгилаб берди. Г.Беккернинг фикрича, самарадорлик йиллик фойданинг 12-14 %ини ташкил қилади [4]. Унинг “Инсон капитали” китоби ҳозиргача бу борадаги асосий илмий асар ҳисобланади.

Яна бир хорижлик олим М.Гречко: “Ходимларни ўқитиш, уларнинг саломатлигини асраш, ижтимоий кафолатларни таъминлаш – буларнинг барчаси бугунги кунда нафақат инсоннинг шахс сифатида камол топишида, балки корхонанинг янада рақобатбардош ривожланишида ҳам муҳим аҳамият касб этади”, – дея таъкидлайди [5]. Россиялик олима К.Бурсеванинг фикрича, инсон капиталининг шаклланиши ва ривожланишига ички ва ташқи омиллар сезиларли таъсир кўрсатади. Ички омиллар инсоннинг ўзи билан бевосита боғлиқ бўлса, ташқи омиллар бошқа субъектларнинг инсон капиталини шакллантириш ва ривожлантиришга таъсири билан боғлиқ [6].

Маҳаллий иқтисодчи олим Қ.Абдурахманов: “Инсон капиталини, энг аввало, унинг билим даражасини ошириш орқали рўёбга чиқариш мумкинлигига ёшларда ишонч бор. Таълим юқори иш ҳақи, юқори мартаба, моддий бойлик ва молиявий барқарорликни кафолатлайди”, – деб таъкидлайди [7]. Яна бир маҳаллий иқтисодчи олим О.Очиловнинг фикрича, инсон капиталига киритилган ҳар бир инвестиция етарли даражада юқори рентабеллик ва қопланиш муддатига эга бўлсагина ўзини оқлайди. Шунинг учун реал иқтисодий воқеликда инсон капиталига инвестицияларни амалга ошириш бўйича таваккалчиликни таҳлил қилиш, уларнинг иқтисодий самарадорлигини баҳолаш корхона инвестиция сиёсатини рўёбга чиқаришда жуда долзарбдир. Шу боис бугунги кунда хўжалик юритувчи субъектлар дуч келадиган

асосий муаммо инсон капиталига инвестициялар ва уларнинг самарадорлигини баҳолашдан иборат [8].

Инсон капиталининг турли давлатларнинг иқтисодий ўсиш суръатларига ҳамда турли компанияларнинг инновацион фаоллигига таъсири Р.Мельников асарларида ёритилган [10] бўлса, рақамли технологиялар ривожланишининг инсон капиталига таъсири С.Ғойибназаров [11] асарида келтирилган.

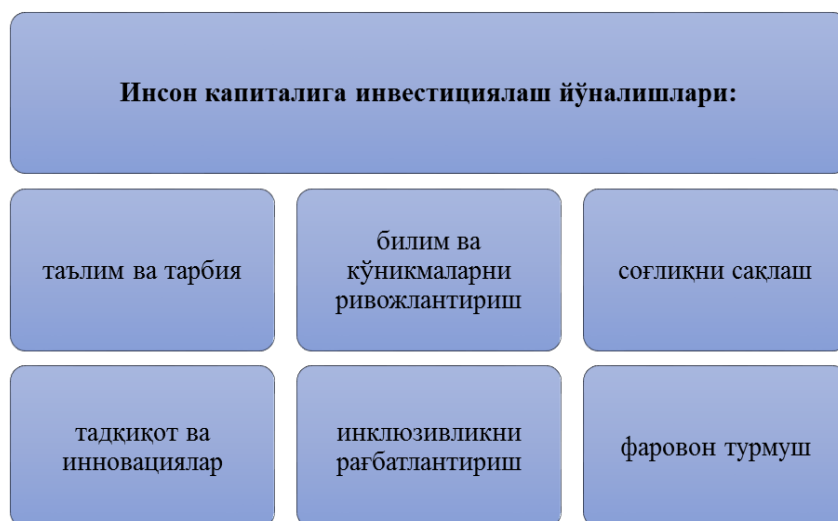
Тадқиқот методологияси. Инсон капиталига йўналтирилган инвестициялар бўйича дунё олимлари ва иқтисодчилари томонидан олиб борилаётган тадқиқотларни ўрганиш, маълумотлар тўплаш, тўпланган маълумотларни таҳлил қилиш, синтезлаш, мантиқий фикрлаш каби иқтисодий тадқиқот усуллари-дан кенг фойдаланилди.

Таҳлил ва натижалар муҳокамаси. Фан-техника тараққиёти ва ижтимоий-иқтисодий ривожланиш даврида инсон капитали

мамлакат келажагини белгилайдиган зарур омилга айланиб бормоқда. Инсон капитали барқарор иқтисодий ўсишнинг асоси ва инновацияларни ҳаракатлантирувчи кучдир.

Инсон капиталига инвестициялар алоҳида шахсларнинг қобилиятини, унинг малакасини оширишга ва ривожлантиришга киритилган сармоя бўлиб, бундан кўзланган асосий мақсад меҳнат унумдорлигини оширишдир [12].

Инсон капиталига инвестициялар шахснинг билими, малакаси, таълими ва соғлиғини ривожлантириш ҳамда яхшилашга ёрдам бериш учун вақт, куч ва молиявий воситаларни ўз ичига олган ресурсларни стратегик тақсимлашни англатади. Ушбу концепция шахсларнинг ўзига хос қийматини тан олади ва уларнинг ўсиши ва фаровонлигига инвестиция қилиш натижасида келиб чиқадиган узоқ муддатли фойдани алоҳида ва жамият даражасида таъкидлайди.

1-расм. Инсон капиталига инвестиция киритишнинг асосий йўналишлари

Манба: тадқиқотлар натижасида муаллиф томонидан шакллантирилди.

Таълимга сармоя киритиш инсон капиталини ривожлантиришнинг муҳим жиҳати ҳисобланади. У мактаблар, коллежлар ва университетлардан олинган расмий таълимни, шунингдек, касбий таълим дастурларини ўз ичига олади. Таълимнинг ҳар бир янги босқичида эгалланган касбий компетенциялар, келажақда инсон капиталининг иқтисодий самарасини оширишга хизмат қилишига қаратилган рағбатлантиришлар ижобий натижа беради. Таълим одамларни доимий ўзгарувчан дунёда зарур бўлган муҳим билимлар, танқидий фикрлаш қобилиятлари ва мослашиш қобилиятлари билан таъминлайди. Таълим юқори иш ҳақи, юқори мартаба, моддий

бойлик ва молиявий барқарорликни кафолатлайди.

Билим ва кўникмаларни ривожлантириш инсон капиталига инвестицияларнинг яна бир муҳим соҳасидир. Семинарлар, шогирдлик ва иш жойида ўқитиш орқали шахслар меҳнат бозорида талаб қилинадиган маҳсул кўникмаларга эга бўлишлари мумкин. Кўникмаларни ривожлантириш бандликни, меҳнат унумдорлигини ва умумий иқтисодий ўсишнинг ошишига ўз таъсирини кўрсатади. Таълим ва ишлаб чиқаришга тайёргарлик инсоннинг билим даражасини оширади, бу ўз навбатида, инсон капиталининг ҳажми ва сифатига ижобий таъсир этади.

Саломатлик ва фаровонликка сармоя киритиш ҳам инсон капиталини ривожлантиришнинг ажралмас қисмидир. Сифатли тиббий хизматдан фойдаланиш, профилактика чоралари ва соғлом турмуш тарзини тарғиб қилиш меҳнат унумдорлигини оширишга ёрдам беради ва касаллик туфайли йўқолган иш кунлари сонини камайтиради. Соғлиқнинг қониқарсиз ҳолати унумдорликни пасайтиради, чунки жисмоний жиҳатдан заиф ва бемор ишчилар ўз қобилиятларини тўлиқ амалга ошира олмайдилар, шу сабабли ташкилотлар ўз ходимлари соғлиғига инвестиция киритадилар.

Тадқиқот ва инновация соҳалари ҳам инсон капиталига сармоя киритишда ҳал қилувчи аҳамиятга эга. Илмий-тадқиқот ва ишланмаларга (R&D) инвестициялар инновациялар ва технологик ютуқларни рағбатлантиради, иқтисодий ўсишни таъминлайди. Илмий-тадқиқот институтларини қўллаб-қувватлаш, илмий кашфиётлар ва инновацияларни рағбатлантириш инсон капиталини ривожлантириш учун шароит яратади. Илм-фан ривожланиши жараёнида нафақат интеллектуал янгиликлар ҳаётга татбиқ этилади, балки бунда иштирок этаётган инсонларнинг янги имкониятлари, қирралари очилади. Ахборот жамиятида илм-фан инсон капиталини ривожлантиради.

Бундан ташқари ижтимоий ва иқтисодий инклюзивликни рағбатлантириш инсон капиталига сармоя киритишнинг муҳим жиҳати ҳисобланади. Жинси, этник келиб чиқиши ва ижтимоий-иқтисодий келиб чиқишидан қатъи назар, тенг имкониятлар ва ресурслардан фойдаланиш имкониятини таъминлашга ҳаракат қилиш керак. Инклюзив сиёсат ва дастурлар барча шахсларнинг ўз салоҳиятини рўёбга чиқариш ва жамиятга ҳисса қўшиш имкониятига эга бўлишини таъмин-

лайди. Инсон капиталига сармоя киритиш ҳуқуматлар, корхоналар ва жисмоний шахсларнинг биргаликдаги саъй-ҳаракатларини ўз ичига олади. Ҳуқуматлар сиёсатни ишлаб чиқади, таълим ва соғлиқни сақлаш учун маблағ ажратади ва малака ошириш учун қулай муҳит яратади. Корхоналар малакали ва ғайратли ходимлар муваффақиятга ҳисса қўшишини тан олиб, ходимларни ўқитиш ва ривожлантиришга сармоя киритади. Шунингдек, шахслар ўз инсон капиталига ўз-ўзини бошқариш, узлуксиз таълим ва фаол шахсий ҳамда касбий ривожланиш орқали сармоя киритишлари мумкин. Корхона ва давлат иқтисодиётини ривожлантириш самарадорлиги кўп жиҳатдан инсон капиталини ривожлантириш учун ажратилган маблағлар миқдорига, шунингдек, ушбу маблағларнинг ўз вақтида ажратилишига боғлиқ. Ушбу турдаги инвестициялар ҳажми жиҳатидан сезиларли, узоқ муддатли ва ажралмас иқтисодий ҳамда ижтимоий самара келтиради. Шу сабабли бундай инвестициялар инсон, корхона ва бутун жамият нуқтаи назаридан энг фойдали ҳисобланади.

Инсон капиталига инвестицияларни ошириш орқали инновация ресурсларининг сифатини ошириш, сўнгра улардан келадиган самаранинг ўсишига умид қилиш мумкин. Дунё миқёсида инсон капиталига йўналтирилган инвестицияларнинг инновациялар билан боғлиқлигини аниқлашда фойдаланиладиган индекслардан бири “Глобал инновацион индекс”дир. Глобал инновацион индекс (ГИИ) Корнелл университети, ИНСЕАД ва Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг ихтисослашган агентлиги бўлган Бутунжаҳон интеллектуал мулк ташкилоти (БИМТ) томонидан нашр этилади. ГИИ иккита субиндексдан иборат бўлиб, бири инновация учун харажатлар, иккинчиси инновация натижаларини ўзида жамлайди[13].

1-жадвал

Глобал инновацион индексда Ўзбекистоннинг ўрни [14]

№	Кўрсаткичлар	2021 йил	2022 йил	Рейтингдаги ўзгариш
	Умумий	86	82	+4
1.	Инновация учун харажатлар	75	68	+7
1.1.	Институционал ривожланиш	94	63	+31
1.2.	Инсон капитали ва изланишлар	72	65	+7
1.3.	Инфратузилма	72	74	-2
1.4.	Бозор мураккаблиги	24	60	-36
1.5.	Бизнеснинг ривожланиш даражаси	123	74	+49
2.	Инновация натижалари	100	91	+9
2.1.	Билим ва технология натижалари	77	80	-3
2.2.	Ижодий натижалар	113	102	+11

Манба: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_2000_2022/uz.pdf

Бунда инсон капитали инновацияларни ривожлантирувчи ресурс сифатида ҳам, инсон билими ва ҳаракатининг самаралари эса инновациядан олинган натижаларда ҳам ҳисобга олинади.

Шундай қилиб, якуний индексда харажат ва натижалар ўртасидаги ўзаро нисбат келиб чиқади, бу ўз навбатида, у ёки бу мамлакатда инновацияларнинг, шу жумладан, инсон капиталининг ривожланишига сарфланган харажатларнинг самарасини объектив баҳолаш имконини беради.

Жадвал маълумотларидан кўриш мумкинки, Ўзбекистон Глобал инновацион индексда (ГИИ) ўтган йилга нисбатан тўрт поғонага кўтарилди.

ГИИ 2022 ҳисоботи “Инновацион ривожланиш келажаги” мавзусига бағишланган. Мазкур индексни тузувчиларнинг фикрига кўра, бу пандемия, меҳнат унумдорлиги ўсишининг пасайиши ва бошқа муаммолар шароитида соҳадаги ҳолат ҳақида истиқболни тақдим этди.

Агар 2021 йилда Ўзбекистон 132 давлат орасида 86-ўринни эгаллаган бўлса, 2022 йилда 82-ўринга кўтарилди. Мазкур индексда Марказий ва Жанубий Осиё мамлакатлари орасида республикамиз Ҳиндистон ва Эрондан кейинги учинчи ўринни банд этди. Покистон ва Индонезия билан бир қаторда Ўзбекистон ҳам “инновацияларга эришадиган мамлакатлар” қаторига кирди.

Айниқса, юқори кўрсаткичлар институционал ривожланиш (63-ўрин) ҳамда инсон капитали ва изланишлар (65-ўрин) соҳасида қайд этилди. Бозорнинг ривожланиш даражаси (бозорнинг мураккаблиги) ҳам қайд этилган – бу ерда Ўзбекистон 60-ўринни эгаллади.

Умуман олганда, инновацион харажатлар субиндексида Ўзбекистон 7 поғонага кўтарилиб, 68-ўринни банд этди. Бундан ҳам катта ўсиш кўрсаткичлари инновация натижалари субиндексида қайд этилди, яъни 9 поғона кўтарилиб, 91-ўринни эгаллади. Бу субиндексда илмий натижалар, яъни билим ва технология натижалари йўналиши ажралиб туради (80-ўрин).

Шу билан бирга, инновацион фаолият самарадорлиги ўртача даражадан пастлигича қолмоқда. Ижодкорлик бўйича Ўзбекистон 102-ўринни эгаллади.

Мазкур индекс таҳлилидан шу ҳолат аён бўлмоқдаки, мамлакатимизда инновацияларнинг, шу жумладан, инсон капиталининг ривожланишига сарфланган харажатларнинг самараси, яъни инсон билими ва ҳаракати натижалари ҳозирча ўртача даражадан паст бўлмоқда. Лекин умид қиламизки, инновацияларга, шу жумладан, инсон капиталига қилинган инвестициялар, албатта, ўзини оқлайди. Келгуси йилларда илмий ва ижодий натижадорликда ҳам сезиларли ўсиш кўрсаткичлари қайд этилади.

Хулоса ва таклифлар. Мамлакат иқтисодий тараққиётида инсон капиталига йўналтирилган инвестицияларнинг аҳамияти бўйича бир қатор хулоса ва тавсиялар шакллантирилди. Улар қуйидагилардан иборат:

1. Инсон капиталига киритилган инвестициялар самараси унинг даромад даражасида, мартабасининг ўсишида ҳамда меҳнат бозоридаги унга бўлган талабда кўринади.

2. Бу йўналишдаги инвестициялар самарасининг ўсиши миллий даромаднинг ўсиши, аҳолининг фаровон турмуш кечириши ва пировардида мамлакатнинг иқтисодий тараққиётига ўз таъсирини ўтказди.

3. Инсон капиталига инвестициялар барқарор иқтисодий ўсиш, ижтимоий тараққиёт ва индивидуал фаровонлик учун ҳал қилувчи аҳамиятга эга.

4. Шахсларнинг қадр-қимматини тан олиш ва уларнинг ривожланишига фаол сармоя киритиш орқали жамиятлар янада фаровон ва адолатли келажак яратиши мумкин.

5. Шахсларнинг ривожланиши учун нафақат молиявий, балки бошқа турдаги ресурсларни ҳам оқилона ва самарали тақсимлаш зарур.

6. Замонавий таълим воситалари ва усуллари ёрдамида қайтар алоқани тўғри ташкил этиш орқали бу соҳага киритилган инвестициялар самарасини ошириш мумкин.

7. Корхона ва ташкилотларда сифатли тиббий хизматдан фойдаланиш кўламини кенгайтириш ҳамда соғлом турмуш тарзини кенг тарғиб қилиш орқали самарадорликка эришиш мумкин.

8. Инновацион иқтисодиёт шароитида илм-фанга, илмий тадқиқот ва ишланмаларга инвестицияларнинг йўналтирилиши мамлакатга узоқ йиллар давомида фойда келтиради.

Манба ва фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. 29.12.2020. (<https://president.uz/uz/lists/view/4057>).

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги “2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги ПФ-60-сонли фармони. (<https://lex.uz/docs/5841063#584387>).
3. Theodore W. Schultz. Investing in people: Schooling in low-income countries. *Economics of Education Review*. Volume 8, Issue 3, 1989, p. 219-223. (<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/0272775782900012>).
4. Беккер Г. Человеческий капитал (главы из книги). Воздействие на заработки инвестиций в человеческий капитал [Текст]. / Г.Беккер // США: экономика, политика, идеология. № 11. Ноябрь 1993 г. С. 19-145.
5. Гречко М.В. Человеческий капитал как интенсивный фактор развития отечественной экономики в условиях глобальных изменений. *Национальные интересы: приоритеты и безопасность*. 2013. № 27.
6. Бурцева К.Ю. Управление человеческим капиталом в интересах инновационного развития предприятия. Монография. – Тольятти: Изд-во ТГУ, 2013.
7. Абдурахманов К.Х. Развитие человеческого капитала в инновационной экономике. // “Меҳнат иқтисодиёти ва инсон капитали” илмий электрон журнали. 2022 йил, махсус сон.
8. Очилов О.И. Инсон капиталига қилинган инвестициялар таҳлили методологиясини такомиллаштириш. Ўзбекистон Миллий ахборот агентлиги. // Илм-фан журнали. 2022.
9. Томас А.Стюарт. Интеллектуальный капитал: новый источник богатства организации. – Поколение, 2007. – 368 с.
10. Мельников Р.М. и др. Эффективность инвестиций в человеческий капитал в современных условиях. – М.: Проспект, 2019. – 352 с.
11. Ғойибназаров С.Б. Инсон капиталини рақамли ривожлантириш драйверларининг институционал моделини такомиллаштириш. // Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари. Электрон журнал. № 4. 2023 йил. (<https://doi.org/10.47390/SP1342V3SI4Y2023N23>).
12. Асамходжаева Ш.Ш. Инсон капиталига йўналтирилган инвестицияларнинг самарадорлик кўрсаткичлари. // “Иқтисодиёт ва таълим” журнали, №1, 2023 йил, 24(1), 102-106. https://doi.org/10.55439/ECED/vol24_iss1/a14
13. <https://www.globalinnovationindex.org/Home>
14. https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_2000_2022/uz.pdf